

MAĐARI U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJU: SVAKODNEVICA, SJEĆANJE/PAMĆENJE I NACIONALNI IDENTITET

HUNGARIANS IN KOPRIVNICA-KRIŽEVCI COUNTY: EVERYDAY LIFE, RECOLLECTION/MEMORY AND NATIONAL IDENTITY

Dragutin BABIĆ

Filip ŠKILJAN

Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb

Primljeno / Received: 12. 4. 2018.

Prihvaćeno / Accepted: 11. 6. 2018.

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

UDK / UDC: 323.15(497.525.1=511.141)“19/20”
394(497.525.1=511.141)“19/20”

SAŽETAK

U ovom radu autori na temelju empirijskog istraživanja (polustrukturirani intervjui), obrađuju temu nacionalnog identiteta Mađara u Koprivničko-križevačkoj županiji u korelaciji sa sjećanjem i pamćenjem svakodnevice u dužem razdoblju. Kao i u slučaju Hrvatske, u Koprivničko-križevačkoj županiji, analizirajući tri zadnja popisa stanovništva koji su registrirali velike promjene u etničkoj strukturi uzrokovane ratnim sukobima, dolazi se do spoznaje da je povećan udio etničkih Hrvata u ukupnoj populaciji a smanjen broj i udio većine nacionalnih/etničkih manjina. Mađari u ovoj županiji nisu značajnije zastupljeni, a ionako mali broj pripadnika ove nacionalne zajednice je u konstatnom blagom padu u posljednja tri popisa stanovništva u Hrvatskoj. Tako je u tri posljednja popisa stanovništva broj Mađara u padu, od popisanih 120 u Popisu 1991., zatim 108 u Popisu 2001., da bi ih u posljednjem Popisu 2011., registrirano ukupno 88. Sve to ne čini statistički iole značajniju etničku populaciju u tim popisima. U okviru empirijskih istraživanja koje provodi Institut za migracije i narodnosti (Zagreb), u naseljima Koprivničko-križevačke županije naseljenim Mađarima su provedeni polustrukturirani intervjui sa pet ispitanika. Intervjuirani su pripadnici mađarske nacionalne manjine u slijedećim naseljima: Koprivnica, Legrad, Ždala. Prema spolu, intervjuirane su dvije žene i tri muškarca u dobi od četrdesetsedam do sedamdesettri godine. Svakodnevice Mađara u socijalizmu nije se znatnije razlikovala od svakodnevice drugih nacionalnih zajednica u ovom dijelu Hrvatske, uključujući većinske Hrvate. Slično je i s postignućima u tom razdoblju, što opet nije bilo specifično i izrazito različito prema nacionalnom markeru među ukupnim stanovništvom. Što se tiče komunikacije i socijalne interakcije, suživot između Hrvata i Mađara bio je internalizirana vrednota kod većine stanovnika, što intervjuirani potvrđuju u svojim odgovorima. Uglavnom dobri odnosi između Hrvata i Mađara kao i pripadnika drugih nacionalnih zajednica ili onih koji se nacionalno ne opredjeljuju, manifestirali su se u lokalnim zajednicama kao mreža primarnih socijalnih veza (susjedstvo, prijateljstvo, bračne i generacijske veze i sl.). Sjećanje i pamćenje pripadnika mađarske nacionalne manjine u županiji, u poveznici sa Mađarima u Hrvatskoj, čini važan konstituens njihovog nacionalnog identiteta i najvažniji činilac u sprečavanju asimilacije.

Ključne riječi: Podravina, Mađari, svakodnevice, sjećanje, pamćenje, identitet

Key words: Podravina, Hungarians, everyday life, recollection, memory, identity

UVOD

U Hrvatskoj su službeno priznate dvadeset i dvije nacionalne i etničke manjine, koje se razlikuju po svojoj brojnosti, organiziranosti, vremenu doseljavanja ili prvog spomena u povijesnim dokumentima, društvenoj moći i nekim drugim značajkama. U vremenu političkih a onda i ratnih sukoba, raspada bivše jugoslavenske države, nastanka novih država i promjene sociopolitičkog poretka, dogodile su se značajne promjene u etničkoj strukturi stanovništva. U Hrvatskoj je došlo do povećanja broja i udjela etničkih Hrvata i smanjenja većine nacionalnih/etničkih manjina u ukupnom stanovništvu. U komparaciji tri zadnja popisa stanovništva (1991., 2001., 2011.), evidentno je da je u prvom međupopisnom razdoblju (1991.-2011.) udio Hrvata povećan sa 78,1 na 89,6 %, dok je u drugom međupopisnom razdoblju (2001.-2011.), udio Hrvata vrlo malo povećan, sa 89,6 % na 90,4 % u ukupnoj populaciji. Broj i udio većine nacionalnih manjina, posebno onih nastalih od bivših konstitutivnih naroda u SFRJ, značajno je smanjen, na polovicu predratnog broja i udjela, a kod Srba je to svedeno na trećinu u odnosu na Popis 1991., sproveden neposredno pred ratne sukobe¹. Slični sociodemografski procesi, kao rezultanta društvenih događanja toga vremena, evidentirani su u Koprivničko-križevačkoj županiji. S obzirom da ova županija nije bila izravno pogođena ratnim sukobima, navedeni procesi su zabilježeni u blažem obliku, sa manjim stupnjem etničke homogenizacije u etničkoj strukturi stanovništva županije. Tako je se udio etničkih Hrvata u navedena tri popisa blago povećavao (1991. 92,9 %, 2001., 95,9 %, 2011., 96,2 %), a broj i udio većine nacionalnih/etničkih manjina nije tako rapidno padao kao u drugim dijelovima Hrvatske, posebno onim pogođenima ratom. Mađari u županiji nisu značajnije zastupljeni, a njihov broj u navedena tri popisa stanovništva se kretao ovako: Popis 1991., 120, Popis 2001., 108, Popis 2011., 88. Iako malobrojni, Mađari u ovoj županiji pokazuju određenu vitalnost i sklonost ka očuvanju nacionalnog identiteta, što im u situaciji malog broja svakako otežava sve one aktivnosti koje su važne u sprečavanju asimilacije i očuvanju nacionalne samobitnosti. Donekle olakšavajuće okolnosti u afirmaciji njihovog nacionalnog identiteta su relativna brojnost i organiziranost Mađara u Hrvatskoj i blizina države Mađarske, sa svim oblicima pomoći koje stižu iz zemlje porijekla. U ovom radu se analizira svakodnevica Mađara u Koprivničko-križevačkoj županiji i sjećanje/pamćenje pripadnika ove nacionalne zajednice u korelaciji sa izgradnjom i očuvanjem mađarskog nacionalnog identiteta na prostoru županije. Intervjui s Mađarima provedeni su u slijedećim naseljima Koprivničko-križevačke županije: *Koprivnica, Legrad i Ždala*.² Ukupno je intervjuirano 5 ispitanika, prema spolu 2 žena i 3 muškarca rođeni između 1943. godine i 1969. godine. Pored intervjua, u analizi ove problematike će se koristiti i arhivski dokumenti uz teorijske interpretacije svakodnevica, pamćenja, sjećanja i nacionalnog identiteta. Pitanja u intervjuima su se odnosila na svakodnevni život u lokalnim zajednicama, suživot sa pripadnicima drugih nacionalnih zajednica, vjeroispovijest Mađara i probleme oko različitosti u toj sferi, zatim na značaj i ulogu pograničja u toj sferi i blizinu Mađarske kao zemlje matice za mađarsku populaciju u Hrvatskoj. Pitanja značaja i uloge jezika u izgradnji i očuvanju nacionalnog identiteta također su sadržana u intervjuima.

¹ Dušan JANJIĆ, Nove nacionalne manjine i demokratska manjinska politika, *Nacionalne manjine kao faktor stabilnosti u međunarodnim odnosima Hrvatske i Srbije*, Zagreb: Institut za migracije i narodnosti 2010, str. 209-219 (Dragutin BABIĆ, Drago ŽUPARIĆ-ILJIĆ, (ur.)). Autor termina nove nacionalne manjine je sociolog D. Janjić, koji pod tim podrazumijeva one nacionalne zajednice koje su u bivšoj SFRJ imale status konstitutivnih naroda, a u većini novonastalih država u normativnom i sociopolitičkom smislu postaju nacionalne manjine. U Hrvatskoj to su: Srbi, Bošnjaci/Muslimani, Slovenci, Crnogorci, Makedonci. Janjić,

² Na području Koprivničko-križevačke županije djeluje Zajednica Mađara Koprivničko-križevačke županije od 1995. godine. Okupljanje je započelo početkom devedesetih kada je Mađare okupio Antal Papp. Papp je bio prvi predsjednik Zajednice Mađara Koprivničko-križevačke županije, a na tome mjestu ga je naslijedio Istvan Kasaš. Glavni zadatak ove zajednice bio je očuvanje jezika u Legradu i Ždali gdje su financijski pomagali da se održava nastava po C modelu (izborna nastava mađarskog jezika dva puta tjedno). Zajednica svake godine održava Dan Mađara Koprivničko-križevačke županije u Koprivnici u travnju, a u rujnu njezini članove odlaze na izlet u Mađarsku. Istvan Kasaš bio je tri puta biran za predstavnika mađarske nacionalne manjine Koprivničko-križevačke županije, ali budući da je broj Mađara pao ispod zakonskog minimuma za biranje predstavnika, od 2015. Mađari nemaju više predstavnika na razini županije (podatke o udruzi u Koprivničko-križevačkoj županiji dali su I. K. i J. A.).

SVAKODNEVICA, SJEĆANJE/PAMĆENJE I NACIONALNI IDENTITET

Identitet označava istovjetnost, identičnost sebi, svojoj zajednici, kolektivu³ a identitet uvijek uključuje sličnost i različitost⁴. Identiteta nema bez zajednice i socijalne interakcije u njoj, koja tek pokazuje razliku između *Mene* i *Tebe* na individualnoj, te *Nas* i *Njih* na kolektivnoj razini. Tek u razgovorima i pregovorima s drugima saznajemo tko smo, a to vrijedi na grupnoj razini za kolektivne identitete kao što su rasni, klasni, vjerski, nacionalni i drugi. Nacionalni identitet je kolektivni identitet koji je refleksija nacionalne zajednice o sebi, svom izvoru, prošlosti, aktualnim preferencijama i viđenju budućnosti. Svaki čovjek ima više pripadnosti, a pripadanje različitim skupinama ima za pojedinca različito značenje, ovisno o kontekstu i relativnoj važnosti koju im pojedinac pridaje.⁵ Identiteti kakve poznajemo su novija pojava, vezana za razdoblje moderne, a nisu u ovom obliku prisutni u tradicionalnom društvu, o čemu *J. Kaufmann* piše: »Pojedinac integriran u tradicionalnu zajednicu, iako je konkretno živio kao partikularni pojedinac, nije si postavljao pitanja o identitetu u smislu u kojem ih danas shvaćamo. Uspon identiteta posljedica je upravo destrukture zajednica, potaknute individualizacijom društva.⁶ Iako je fragmentacija društva i dalje prisutna, pa neki autori govore o kraju 'društva' i 'društvenosti' koje prati opća desocijalizacija, a umjesto socijalne paradigme se uspostavlja nova, kulturološka.⁷ Tu je i izvor identitomanije ili traženja uporišta/sidrišta u globaliziranom ali i do sitnih čestica fragmentiranom društvu. Tipičan primjer je nacionalni identitet i oživljavanje nacije i nacionalnog krajem dvadesetog stoljeća. Sve je to povezano sa raspadom socijalizma, nestankom socijalističke/komunističke ideologije kao službene u istočnoj Europi, te značajnog smanjenja njezinog utjecaja u javnom prostoru. U takvom sociopolitičkom ambijentu nacija se nadaje i koristi kao okvir pogodan za realizaciju političke zajednice. Nacionalni identitet, koji se na tragu postojećeg, samo još više dinamizira i prezentira svojoj javnosti, postaje resurs za mobilizaciju stanovništva, uz korištenje emocija i strasti, što se može instrumentalizirati za različite političke ciljeve. Kako o tome piše *R. Rizman*: »U usporedbi s globalnim identitetom nacionalni identitet ima bitno veći sociološki odaziv i mogućnost mobiliziranja ljudskih strasti. Kulture na različite načine tumače svijet i stvaraju značenja, a time snabdijevaju pojedince identitetom«.⁸ Nacionalni identitet kao i drugi kolektivni identiteti u interpretaciji socijalnih konstruktivista, nisu nikakvi fiksni, trajni i nepromjenjivi entiteti, već su u stalnoj mijeni i konstrukciji, nataložena povijesna iskustva u stalnom propitivanju, prilagođavanju i korištenju od članova zajednice.⁹ Identitet je društvena pojava i u zavisnosti je različitih kretanja, povijesnih, ekonomskih, kulturnih, a što onda završava u projekcijama budućnosti, često različitih u okviru iste nacije.¹⁰ Esencijalističke interpretacije identiteta, nasuprot socijalnokonstruktivističkih, polaze upravo od toga da je nacionalni identitet dat i zadat i on može samo biti potisnut ili ponovno reaktualiziran. Preneseno na slučaj Hrvatske, ovakve interpretacije završavaju u 'tisućljetnom snu' Hrvata, nakon čega se oni 'bude' i stvaraju nacionalnu državu krajem dvadesetog stoljeća. U tim interpretacijama se barata Hrvatima kao takvima, koji imaju istu samorefleksiju i političke ciljeve od 'stoljeća sedmog' do aktualnog vremena. Pritom se ignoriraju brojna stapanja različitih etnikuma u 'Hrvate', koji uz to u različitim povijesnim situacijama imaju drugačije pa i oprečne političke ciljeve ili ciljeve zajednice, već prema tome kakva je u datom povijesnom razdoblju egzistirala. Problemi u Hrvatskoj, uoči ratnih sukoba devedesetih godina dvadesetog stoljeća i u poslijeratnom razdoblju proističu iz egzistencije i političke

³ Emil HERŠAK, *Leksikon migracijskoga i etničkoga nazivlja*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, 1998.

⁴ Nicholas ABERCROMBIE, Stephen HILL, S. Bryan TURNER, *Rječnik sociologije*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk 2008. (urednici hrvatskog izdanja: Jadranka ČAČIĆ-KUMPES i Josip KUMPES).

⁵ SEN, AMARTYA KUMAR *Identitet i nasilje: iluzija sudbine*. Zagreb: Poslovni dnevnik Masmedia 2007.

⁶ Jean-Claude KAUFMANN, *Iznalaženje sebe. Jedna teorija identiteta*. Zagreb: Antibarbarus, 2006., str. 14.

⁷ Alain TOURAINE, *Nova paradigma-za bolje razumevanje savremenog društva*. Beograd: Službeni glasnik 2011.

⁸ Rudi RIZMAN, *Globalizacija i autonomija*. Zagreb: Politička kultura, 2014., str. 39.

⁹ Benedict ANDERSON, *Nacija: zamišljena zajednica*. Zagreb: Školska knjiga, 1990; Ernest GELLNER, *Nacije i nacionalizam*. Zagreb: Politička kultura, 1998; Eric HOBBSBAWN, *Nacije i nacionalizam: program, mit i stvarnost*. Zagreb: Novi Liber, 1993.; Bhikhu PAREKH, *Nova politika identiteta*. Zagreb: Politička kultura, 2008.

¹⁰ Duško SEKULIĆ, *Identitet i vrijednosti. Sociološka studija hrvatskog društva*. Zagreb: Politička kultura, 2014.

operacionalizacije etničkog modela nacije. Razlikovanje etničkog i političkog (građanskog) oblika nacije važno je za razumijevanje mobiliziranja nacionalnih identiteta na prostoru bivše Jugoslavije, uključujući prostor Republike Hrvatske. U čemu je razlika a onda i značaj ovih interpretacija u navedenim slučajevima? Politički oblik nacije povezan je sa nastankom velikih nacija u Zapadnoj Europi i SAD, a francuski i američki primjer su paradigmatički za ovaj model. Pripadnici različitih staleža i društvenih slojeva (Francuska) ili useljeničkih zajednica (SAD) na paradigmi jednakosti svih ljudi i građanske participacije u stvaranju zajednice, uključuju se u veliki kolektivni entitet, naciju. Drugačiji je slučaj u zemljama Istočne Europe, uključujući Hrvatsku, gdje nacije nastaju u protivnosti ne samo domaćim feudalcima nego i pripadnicima stranog, tuđinskog etnikuma. U etničkom obliku nacija nije građanstvo, već u sferi imaginacije proširena porodica, ljudi istog porijekla i krvi, što isključuje pripadnike ostalih etnikuma na istom političkom prostoru. U Hrvatskoj nakon ratnih sukoba i promjene društvenog poretka, pitanja koegzistencije pripadnika različitih nacionalnosti postaje važno društveno pitanje. Tu dolazimo do sjećanja i pamćenja kao važnih činilaca u oblikovanju, čuvanju i prijenosu nacionalnog identiteta. Bez sjećanja nema identiteta, a refleksija o svojoj poziciji u odnosu na druge individualne i kolektivne identitete, predstavlja supstanciju sjećanja. Iako su to međusobno povezani i isprepleteni pojmovi, autori koji se bave tim fenomenima prave razliku između sjećanja i pamćenja. Sjećanje je kako o tome piše T. Kuljić, povezano ponajprije sa osjećajima i spoznajama pojedinca prema socijalnoj zbilji u njezinim različitim vremenskim aspektima¹¹, dok se pamćenje povezuje sa kulturnim mrežama i infrastrukturom koja čuva i prerađuje ta sjećanja (muzeji, biblioteke, spomenici i sl.). Razliku između sjećanja i pamćenja navodi A. Assmann, pa ističe da su sjećanja rezultat naše komunikacije s drugima, dok se povezanost takvih sjećanja, njihova strukturiranost u suvislu cjelinu (što čine kulturni aparati), naziva pamćenjem¹². Još se jedan autor referira na ovu distinkciju, pa individualna sjećanja povezuje sa izgradnjom pjeđinčevog habitusa i individualnog kapaciteta, dok se kultura pamćenja odnosi na grupu, čime se čuva, štiti i prenosi identitet zajednice¹³. U analizi ovih pojmova, važna je distinkcija koju uvodi u interpretaciju J. Assmann, koji razlikuje *komunikacijsko* i *kulturalno* pamćenje. U njegovoj interpretaciji » ... komunikacijsko pamćenje obuhvaća sjećanja koja se odnose na recentnu prošlost. To su sjećanja koja čovjek dijeli sa svojim suvremenicima. Tipičan slučaj je generacijsko pamćenje. To pamćenje historijski pripada grupi; nastaje u vremenu i prolazi s njim, ili točnije, sa svojim nositeljima«. ¹⁴ Za nacionalni identitet značajna su obadva tipa pamćenja. Komunikacijskim, zajednica prenosi svoja povijesna iskustva, nataložena sjećanja, sve ono što su iskusili oni i/ili njihovi preci, što je važan segment njihovog kolektivnog imaginarija. Njihova iskustva i sjećanja mogu biti u konfliktu sa sjećanjima drugih zajednica, kao i sa službenim pamćenjem društva/države u kojem žive. To je prepreka u njihovoj integraciji i mogući izvor društvenih sukoba, sa potencijalom za dugoročne tenzije u društvu. Kulturalno pamćenje, koje se plasira u različitim oblicima kulturnog aparata, od udžbenika, medija, muzeja, biblioteka, arhiva, čuva 'istine zajednice', ¹⁵ sa mogućim prijedporima od zajednice do zajednice, uz distinkciju koja prati dominantna (službena) objašnjenja od onih koja su rezervirana za institucije, grupe i udruge koje imaju minorni kapacitet ¹⁶ u društvenom diverzitetu u kojem se sve to događa. Nacionalne manjine i sjećanja njezinih pripadnika, nemaju gotovo nikakve mogućnosti da se nametnu, utoliko što ne raspolažu gotovo nikakvom društvenom moći, pa ih to čini minornim akterima u društvu. Sjećanje može obuhvatiti različite aspekte, od onih koji se tretiraju kao povijesni, nesvakodnevn i čija važnost je velika za pojedince i grupe, pa do svakodnevice koja je ponavljajuća i rutinska

¹¹ Todor KULJIĆ, *Kultura sećanja: teorijska objašnjenja upotrebe prošlosti*. Beograd: Čigoja štampa, 2006.

¹² Alaida ASMAN, *Duga senka prošlosti. Kultura sećanja i politika povesti*. Beograd: Biblioteka XX vek, 2011.

¹³ Pierre NORA, Između pamćenja i historije, *Kultura pamćenja i historija*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga (prir. Maja Brkljačić i Sandra Prlenda), 2006.

¹⁴ Jan ASSMANN, Kultura sjećanja, *Kultura pamćenja i historija*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga (prir. Maja Brkljačić i Sandra Prlenda), 2006., str. 63.

¹⁵ Vjeran KATUNARIĆ, *Rajska zajednica i društveni pakao-sociološka razmatranja*. Zagreb: Nacionalna zajednica Crnogoraca, 2013.

¹⁶ Eugen PUSIĆ, Identitet-diverzitet-kapacitet, *Erasmus*, br. 11, Zagreb 1995., str. 2-10.

u mnogim segmentima pa i u socijalnim odnosima. Svakodnevica Mađara u prijeratnom razdoblju isprepletena je sa kontaktima i komunikacijom pripadnika ove zajednice i pripadnika drugih nacionalnih zajednica, posebno većinskih Hrvata. Što je suživot i koja je uloga tog tipa socijalnih odnosa u lokalnim zajednicama? Pojam suživot u javnom prostoru pojavio se upravo sa raspadom bivše SFRJ i aktualiziranjem kako prijeratne koegzistencije između pripadnika različitih nacija i poslijeratne moguće i potrebne obnove takvih socijalnih veza. Više autora u svojim radovima elaboriraju pojam suživota (Županov, Babić) a iz tih analiza proizlaze i definicije samog pojma. Tako J. Županov o tome piše: »Suživot se sociološki može odrediti kao splet solidarističkih mreža primarnih (neslužbenih) društvenih odnosa među pripadnicima različitih etnija na mikrosocijalnoj razini.¹⁷ Još jedan autor daje definiciju suživota: »Suživot određujemo kao normativnu i funkcionalnu umreženost i uzajamnu toleranciju različitih makro/mikrogrupnih subidentitetskih obilježja različitih socijalnih aktera u lokalnim zajednicama«. ¹⁸ U Hrvatskoj, u dužem razdoblju, što pokazuju i neka istraživanja¹⁹, suživot Hrvata i ostalih stanovnika, funkcionirao je kao internalizirani socijalni obrazac i kohezivni činilac multietničkih lokalnih zajednica. U poslijeratnom razdoblju, nakon značajno promijenjenog sociopolitičkog okvira i etničke strukture, ostaje pitanje kako rekonstruirati mrežu primarnih socijalnih odnosa i uspostaviti suživot u lokalnim zajednicama, uz povratak njihove multietničnosti. Sjećanje na svakodnevicu, kod Mađara kao i kod drugih aktera u hrvatskom društvu, čini važan segment njihovog kolektivnog imaginarija i činilac je izgradnje i očuvanja nacionalnog identiteta, kao i zaustavljanja ili barem usporavanja asimilacije, što će biti provjereno u intervjuima s Mađarima nastanjenim u Koprivničko-križevačkoj županiji.

POVIJEST DOSELJAVANJA MAĐARA NA PODRUČJE PODRAVINE

Mađari su na području Podravine prisutni od doseljavanja u 10. stoljeću. Međutim, brojnija etnička prisutnost Mađara potvrđena je u dokumentima iz ranog novog vijeka kada su Mađari ciljano naseljeni na područje Legrada u funkciji obrane od osmanske opasnosti s područja mjesta Csurgó i Szigetvár.²⁰ Legrad se u to vrijeme nalazio između Mure i Drave, a Mađari su u 17. stoljeću ondje činili većinsko stanovništvo.²¹ Po vjeroispovijesti legradski Mađari bili su evangelici.²² Zrinski kao širitelji protestantskih ideja u Međimurju, ali i na ostalim svojim posjedima poticali su naseljavanje protestanata na svoje posjede. Činjenica je da se u dokumentima već 1620. godine u Legradu spominje protestantski pastor Đuro Serenji, ali je moguće da su evangelici i ranije imali ondje svojeg pastora. Već 1625. g. protestanata je u Međimurju bilo toliko da su tražili da se područje između Drave i Mure koje danas predstavlja Međimurje izdvoji iz Zagrebačke biskupije.²³ Čini se da su 1670. protestanti činili dvije trećine stanovništva Legrada, a nekoliko godina kasnije general grof Batthyani zapovijedio je legradskom kapetanu Darabašu da mora iz mjesta protjerati sve protestante (i evangelike i kalvine kojih je tada bilo u Legradu).²⁴ U Legradu su živjeli i Mađari rimokatolici, ali njih je bilo manje od evangelika i reformiranih kršćana (kalvina). Da su protestanti činili većinsko stanovništvo u Legradu govori i podatak da je 1688. godine od 700 kuća svega je 200 bilo rimokatoličkih. Međutim, čini se da se broj pro-

¹⁷ Josip ŽUPANOV, *Etničnost i politika na europskom geopolitičkom prostoru*,. *Etničnost, nacija, identitet*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, 1998., (Ružica ČIČAK-CHAND, Josip KUMPES, (ur.)) str. 214.

¹⁸ Dragutin BABIĆ, *Suživot Hrvata i Srba u Slavoniji: (re)konstrukcija multietničkih lokalnih zajednica nakon ratnih sukoba*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2008., str. 87.

¹⁹ D. BABIĆ, *Etnonacionalizam i rat u Hrvatskoj: teorijski aspekti i istraživanje međunacionalnih odnosa u lokalnim zajednicama*. Zagreb: Plejada, 2010.

²⁰ Jenő (Laposi) HALLER, *Povijest Legrada*, Samobor: Meridijani 2016., str. 115.

²¹ Legrad je tek kasnije, u 18. stoljeću, uslijed mijenjanja vodotoka rijeke Drave prešao na desnu dravsku obalu.

²² Daniel PATAFTA, *Proturreformacija u sjeverozapadnoj Hrvatskoj*, *Podravina* vol. 4 (br. 8), Koprivnica 2005., str. 37.

²³ Dragutin FELETAR, *Legrad*, Čakovec: KPD Zrinski 1971, str. 141.

²⁴ Hrvoje PETRIĆ, *Proturreformacija-Legrad* na: <http://povijest.net/proturreformacija-legrad/>.

testanata naglo smanjivao, pa je već 1716. bilo još svega 280 protestantskih kuća. Sljedeći podatak iz 1747. ukazuje da je u Legradu 80 evangeličkih kuća, a 1779. tek njih 65.²⁵ Krajem 17. stoljeća, kako piše zagrebački kanonik Ivan Leskovar prigodom svojeg posjeta, u Legradu su živjeli i Židovi, arijanci, cinkvilijanci,²⁶ a tadašnji župnik piše kako su se »ondje nalazile sve narodnosti koje postoje pod nebom«²⁷. Nakon reformi Josipa II. krajem 18. stoljeća sve su vjeroispovijesti postale ravnopravne i na taj je način omogućeno i evangelicima da imaju svojeg svećenika u Legradu koji je tada bio Mihaly Artner, a gradnja zidane evangeličke crkve u Legradu započela je 1807. godine. Protestantska škola u Legradu osnovana je 1810. godine, a »mađarska škola je funkcionirala najmanje do 1918. kada je prešla u državne ruke«. Današnja evangelička crkva sagrađena je 1841., a zvonik je dograđen 1889.²⁸ Legrad-ska protestantska općina postaje samostalna tek 1870. godine.²⁹ Prema pisanju Dragutina Feletara, koji je pokušao rekonstruirati popis evangeličkih pastora u Legradu, vidljivo je da su svi pastori od prvoga spomenutog 1620. godine bili mađarskog podrijetla.³⁰ Zanimljiv je pogled Jenő (Laposi) Hallera, legradskog historiografa, osnivača muzeja i prvog pisca legradske povijesti. On u svojem djelu *Povijest Legrada* objavljenom 1912. godine ističe da Mađari imaju većinsko stanovništvo u Legradu, da se služba u katoličkoj i protestantskoj crkvi drži na mađarskom jeziku te da u Legradu 1704. godine stanuje mađarski župnik opat Istvan Preketh. Uz to navodi još niz činjenica iz kojih je vidljivo da je Mađara u prošlosti bilo dosta u Legradu. Međutim, u bilješkama koje su zapravo komentar izdavača reprintiranog izdanja knjige 2016. godine vidljivo je da Jenő (Laposi) Haller izvrće činjenice, odnosno da se mađarski nikada nije propovijedao u Legradu, odnosno da je to bilo samo iznimno, a da je misa bila obično na latinskom jeziku.³¹ O tome da su Zrinski naselili evangeličko stanovništvo govori i tradicija sačuvana u pojedinim mađarskim obiteljima. J. A., kazivač iz Legrada, prisjeća se da su njegovi preci prenijeli tradiciju da su Mađari u Legrad došli na poziv Zrinskih. Povijest Legrada ukazuje i na to da je mjesto pripadalo dugo vremena Mađarskoj. Iz dokumenata koji su sačuvani vidljivo je da je mjesto bilo jedno od najrazvijenijih u mađarskoj županiji Zala.³² Osim u Legradu mađarskih doseljenika bilo je i na području utvrda u Drnju, Sigetcu, Virju, Novigradu Podravskom, Ludbregu, Đurđevcu, Drnju i u Koprivnici. Radilo se redovito o vojnicima koji su bili dio posada tih utvrda. Hrvoje Petrić je donio i podatke u kojim se sve mjestima javlja etnik Magyer, Ugrin, Szalay (možda doseljenici iz Zaladske županije), Buday i Somogy koji ukazuju na doseljenike iz ugarskih zemalja.³³ Prvi mađarski doseljenici su na područje Ždala i okolice pristigli nakon Zrinsko-frankopanske urote te su naseljavali salaše ili konake na kojima je živjelo između 5 i 10 ljudi. Osim dalmatinskih, bosanskih, prigorskih i podrav-

²⁵ Emil HERŠAK, Joža ŠIMUNKO, Međimurje-povijest, identitet i seobe, *Migracijske i etničke teme*, sv. 6, br. 4, Zagreb 1990, str. 577.

²⁶ D. FELETAR, *Legrad*, Čakovec 1971, str. 147.

²⁷ E. HERŠAK, J. ŠIMUNKO, Međimurje-povijest, identitet i seobe, *Migracijske i etničke teme*, sv. 6, br. 4, Zagreb 1990., str. 577.

²⁸ D. FELETAR, *Legrad*, Čakovec 1971, str. 154.

²⁹ Dijana SABOLOVIĆ KRAJINA, Vjerske zajednice i vjeroispovijesti na koprivničkom području, *Podravski zbornik*, sv. 17, Koprivnica 1991., str. 160.

³⁰ D. FELETAR, *Legrad*, Čakovec 1971, str. 156.

³¹ J. (Laposi) HALLER, *Povijest Legrada*, Samobor 2016., str. 74-75.

³² Legrad se nalazio pod Mađarskom do 1848. godine, a potom između 1848. i 1861. pod Hrvatskom. Od 1861. do 1918. ponovo se našao pod Mađarskom u sastavu mađarske županije Zala. Između 1941. i 1945. nalazio se pod mađarskom okupacijom. (D. FELETAR, *Legrad*, Čakovec 1971, str. 131.) U vrijeme Drugoga svjetskog rata Legrad je potpadao pod Mađarsku. O dolasku mađarske vojske u Legrad piše Dragutin Feletar koji opisuje kako su Mađari svečano ušli u naselje, održali svečani defile mjestom s vojnom glazbom i zastavama, a nakon toga je mađarski svećenik održao u mjesnoj crkvi spomen-slovo. U vrijeme mađarske okupacije Legrada sagrađen je most preko Drave koji je Legrad povezivao s Međimurjem. Prema pisanju dr. Feletara vidljivo je da su Mađari u vrijeme Drugoga svjetskog rata željeli uvjeriti Legradane i Međimurce da su neki poseban, međimurski narod, zato da bi lakše bilo provođenje mađarizacije. Čak je sastavljena i gramatika međimurskog jezika kojim se željelo dokazati da Međimurci nisu Hrvati. (D. FELETAR, Osvrt na život i djelovanje Jenő (Laposi) Hallera (1876.-1943.) u: *Povijest Legrada*, Samobor 2016., str. 21.

³³ H. PETRIĆ, *Pogranična društva i okoliš, Varaždinski generalat i Križevačka županija u 17. stoljeću*, Samobor:Meridijani 2012., str. 246-249.

Tablica 1 Broj Mađara u pojedinim naseljima Koprivničko-križevačke županije (Podravine) prema popisima stanovništva*

Naselje	1880. (prema materinjem jeziku)	1890. (prema materinjem jeziku)	1900.	1910.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.
Kloštar Podravski	1/1360	41/1320	82/1918	122/1892	22/2500	8/1946	9/1974	13/1901	5/1765	5/1773
Kozarevac	86/532	157/712	201/841	151/924	40/1112	9/1126	10/1098	6/961	4/845	0/711
Križnica		119/135	139/174	170/179	61/405	36/428	21/396	14/271	4/174	1/136
Mala Črešnjevnica	9/153	66/307	131/423	205/460	Iskazano s naseljem Grabovnica	38/481	29/446	3/359	4/281	0/244
Pitomača	36/3049	71/3962	127/4469	104/4936	9/7347	5/6114	3/6135	5/5814	8/5857	6/5942
Sedlarica	14/516	44/653	63/819	51/1045	Iskazano s naseljem Velika Črešnjevnica	16/1057	8/933	3/776	0/545	0/451
Stari Gradac	46/1168	201/1379	261/1515	256/1677	25/1919	16/1548	16/1318	8/1050	0/897	0/863
Starogradački Marof	46/68		46/53	44/57	Iskazano s naseljem Stari Gradac	0/470	0/479	1/379	0/355	0/295
Velika Črešnjevnica	97/702	124/905	160/1068	148/1392	82/2142	42/1112	24/972	5/879	0/705	0/610
Ždala	671/1140	166/1367	1241/1564	109/1622	5/1577	4/1547	2/1375	1/1259	0/1070	1/847
Gola	130/2044	159/2000	119/2205	74/2061	4/3200	1/1554	1/1397	0/1254	0/1137	0/1102
Koprivnica	167/6027	171/6512	182/5710	271/8018	11/9048	15/9902	17/11842	12/16483	20/20812	37/24238
Legrad	829/2705	1172/2798	889/2848	940/2896	323/3210	304/2586	187/2479	164/2110	68/1670	34/1405
Novaka	-	-	122/782	146/1340	Iskazano s naseljem Gola	4/910	1/789	0/644	0/517	0/428
Otočka	-	-	120/477	137/566	Iskazano s naseljem Gola	18/472	2/425	5/377	0/313	0/310

* Podaci o broju Mađara u Podravini su preuzeti iz: HDA, Fond Državni zavod za statistiku, kutija 6, Podžupanije, gradovi i župe: stanovništvo prema materinjem jeziku i znanju drugih jezika 1880. godine; kutija 9, Podžupanije, kotari i prebivališta – stanovništvo prema materinjem jeziku 1880. godine, kutija 10, Popis stanovništva 1890., Stanovništvo prema materinjem jeziku u kombinaciji s vjeroispoviješću, kutija 21, Stanovništvo prema rodnom kraju, vjeroispovijesti i materinjem jeziku 1900. godine, kutija 33, Stanovništvo prema materinjem jeziku, znanju stranih jezika u kombinaciji s vjeroispovijesti 1910. godine, kutija 43, Stanovništvo prema bračnom stanju i vjeroispovijesti u kombinaciji s dobi i materinjem jezikom 1921. godine, kutija 53, stanovništvo prema narodnosti u kombinaciji s materinjem jezikom) 1931. godine te Jakov GELO i sur. *Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880. – 1991. po naseljima*, sv. 1-5, Zagreb: Državni zavod za statistiku 1998.

skih obitelji na područje Ždala su se naselili i Mađari. Bile su to obitelji s prezimenima Čikvar, Belak, Volarić, Toth, Šaleković, Kopronić i Mađar. U povijesnim dokumentima Ždala se spominje 1781. Iz početka je mjesto potpadalo pod župu Brežnica u susjednoj Mađarskoj. Prema predanju muškarci su radije ostajali u lokalnoj krčmi nego što su odlazili na misu u Brežnicu. Nakon nekog vremena mještani su izgradili crkvu u selu, a žene su nosile mort za gradnju objekta na glavama te su se toliko namučile da su ostale bez kose po završetku gradnje.³⁴ Prema popisu iz 1900. u Ždali je živio čak 1241 Mađar od sveukupno 1564 stanovnika. Godine 1910. taj se broj smanjio na 109. Zašto se broj osoba koje su se izjašnjavale kao Mađari u tome međupopisnom periodu toliko smanjio nije posve jasno. Granica u Prekodravlju kod Ždala definitivno je ustanovljena 1918. godine. Prema pisanju Snježane Tišljarić, komisija koja je bila sastavljena od dva Ždalčanina i dva Mađara trebala je 1918. utvrditi graničnu liniju između Mađarske i Kraljevine SHS. Kada su došli do Čambine nedaleko od Ždala, mađarski je član komisije tvrdio da je Ždala mađarsko selo. Ždalčani su odgovorili: »Iako govorimo mađarski, nismo Mađari.« Mađari su tada tražili da granica bude na Dravi, a Hrvati iz Ždala da granica bude na Starom brijegu. Da bi se spriječio daljnji sukob, članovi vlasti zabili su kolac uz potok Ždalicu i na taj način odredili gdje će biti granična linija.³⁵ Iz Matičnih knjiga umrlih župe u Ždali vidljivo je da je najveći broj pokojnika i rođen u Ždali. Međutim, pojedinci su rođeni u susjednoj Mađarskoj. Tako su mjesta rođenja pokojnika Kiskorpád, Brežnica (Berezence), Lakócsa (Lukovišće), Babócsa (Bobovec), Szombathely, Iharos, Bélovár, Zákány, Gjúkényes i Tarany. I Gola je nastala vrlo vjerojatno početkom 19. stoljeća kada su se drnjanski graničari počeli iseljivati preko Drave zbog plavljenja zemljišta na kojem su izgradili kuće. Golu je naselilo i 12 obitelji iz Mađarske.³⁶

Tablica 2. Mađari na području Podravine u Popisima stanovništva 1921. i 1931.*

Općina/grad	1921.	1931.
Ferdinandovac	50	39
Đurđevac	32	22
Kalinovac	5	2
Kloštar	202	145
Molve	17	30
Pitomača	511	437
Podravske Sesvete	9	10
Virje	17	12
Ukupno kotar Đurđevac	843	497
Koprivnica	88	72
Drnje	23	20
Đelekovec	-	2
Gola	232	98
Hlebine	5	5
Legrad	571	453
Novigrad	12	9
Peteranec	6	18
Sokolovac Koprivnički	29	36
Ždala	-	42
Ukupno kotar Koprivnica	966	685

* HDA, kutija 33, Stanovništvo prema materinjem jeziku, znanju stranih jezika u kombinaciji s vjeroispovijesti 1910. godine, kutija 43, Stanovništvo prema bračnom stanju i vjeroispovijesti u kombinaciji s dobi i materinjem jezikom 1921. godine, kutija 53, stanovništvo prema narodnosti u kombinaciji s materinjem jezikom 1931. godine.

Tablica 3. Mađari u kotarevima/općinama Koprivnica i Đurđevac između 1880. i 2011. godine*

Općina/kotar	1880.	1890.	1900.	1910.	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
Koprivnica	1507	2319	1785	1857	966	757	368	362	233	191	102	77	71	62
Đurđevac	1073	1087	2891	1693	843	497	393	214	147	79	42	30	27	15

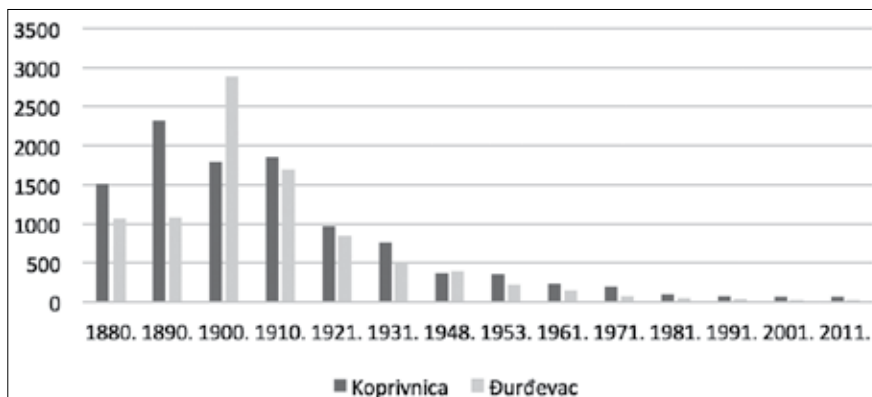
* J. GELO i sur. Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880. – 1991. po naseljima, sv. 1-5, Zagreb 1998.

³⁴ Snježana TIŠLJARIĆ, *Moja Ždala*, Koprivnica: Centar mladih Koprivnica 1995, str. 51-54.

³⁵ S. TIŠLJARIĆ, *Moja Ždala*, Koprivnica 1995, str. 55.

³⁶ H. PETRIĆ, Naseljavanje Prekodravlja na: <http://povijest.net/naseljavanje-prekodravlja/>.

Grafikon 1. Broj Mađara u kotarevima/općinama Koprivnica i Đurđevac između 1880. i 2011. g.

NACIONALNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI U ZADNJA TRI POPISA STANOVNIŠTVA (1991., 2001., 2011.)

Što je se događalo u nacionalnoj strukturi Koprivničko-križevačke županije u međupopisnim razdobljima (1991.-2001.) i (2001.-2011.), te kako je se u tom razdoblju kretao broj i udio Mađara u županijskom stanovništvu?

Koprivničko-križevačka županija u svom sastavu ima 3 grada: Đurđevac, Koprivnica i Križevci i 22 općine: *Drnje, Đelekovec, Ferdinandovac, Gola, Gornja Rijeka, Hlebine, Kalinovac, Kalnik, Kloštar Podravski, Koprivnički Bregi, Koprivnički Ivanec, Legrad, Molve, Novigrad Podravski, Novo Virje, Peteranec, Podravske Sesvete, Rasinja, Sokolovac, Sveti Ivan Žabno, Sveti Petar Orehovec i Virje.*

Za županiju su karakteristični demografski procesi kao i za Hrvatsku u cjelini. Najvažniji su: starenje stanovništva, negativan prirodni prirast, više odseljenih nego doseljenih, a prema nacionalnoj strukturi to je jedna od etnički homogenijih županija u Hrvatskoj. Udio *Hrvata* u ukupnoj populaciji županije raste, dok njihov broj kontinuirano ali blago opada. Na ovakve procese utječu asimilacija, etnomimikrija, akulturacija, etnocentrizam, što je u korelaciji sa nacionalnom homogenizacijom i porastom etničkih *Hrvata*. Od nacionalnih manjina registriranih u Koprivničko-križevačkoj županiji, *Srbi* su znatno brojniji u odnosu na ostale. Tako je u Popisu 1991. g. u ovoj županiji bilo 4.103 osobe srpske nacionalnosti, što je iznosilo 3,1 % ukupnog stanovništva. Ratni raspad bivše države sa svim posljedicama, rezultirao je velikim pomjeranjima stanovništva, a u ovoj županiji se dogodio značajan pad broja i udjela srpske populacije. U Popisu 2001. g. Srbi su činili 1,9 % ukupnog stanovništva ili u brojkama, 2.408. Njihov broj i udio se neznatno smanjuje u Popisu 2011. g., (2.196 ili 1,9 %) što pokazuje da je u polju nacionalne strukture došlo do stabilizacije u odnosu na prvo međupopisno razdoblje (1991.-2001.). Iako na teritoriju ove županije nije bilo ratnih operacija, rat je i u ovoj županiji kao i na cijelom teritoriju Hrvatske bio itekako prisutan u stanovništvu (prihvat izbjeglica, sudjelovanje u obrani Hrvatske, strah i neizvjesnost, neimaština, gubitak posla i drugi problemi). Predominantni hrvatski etnički identitet, sa etnocentrizmom i nacionalnom homogenizacijom, te stigmatizacijom pripadnika srpske nacionalne manjine, kao i srpska etnonacionalna homogenizacija, utjecali su, među ostalim razlozima, na odlazak srpske populacije iz ove županije. Broj i udio Srba je prepolovljen, ali se u posljednjem popisu stanje stabiliziralo približno na razini 2001. godine. Od ostalih nacionalnih manjina koje su vrlo malo zastupljene u stanovništvu županije, tek se u Popisu 2011. g. znatno povećava broj i udio *Roma*. Slično kao i u drugim hrvatskim županijama a u povoljnijem društvenom ambijentu, uz visoki natalitet ove etničke grupe, znatno se povećava broj onih koji se izjašnjavaju kao Romi. *Mađari* i *Albanci* su nešto zastupljeniji, iako su ti brojevi i udjeli vrlo mali i ne čine neki značajniji segment nacionalne strukture u županiji. Kao posljedica navedenih procesa događa se izrazito smanjenje *nacionalno neopredijeljenih*. U Popisu 1991. godine takvih osoba je bilo ukupno 3.956 ili 3,0 % stanovništva županije, da bi u u Popisu 2001., bilo registrirano 1.057 nacionalno neopredijeljenih osoba, sa udjelom od 0,8 %, a u posljednjem Popisu 2011., tek 318 ili 0,2 %. Prema *gradovima* i *općinama* (Popis 2011), gotovo potpuno etnički homogene općine (preko 99 % *Hrvata*) su Đelekovec, Ferdinandovac, Gola, Gornja Rijeka,

Nacionalnost	1991.		2001.		2011.	
	Broj	%	broj	%	broj	%
Hrvati	120.810	92,9	119.450	95,9	111.188	96,2
Albanci	158	0,1	285	0,2	249	0,2
Austrijanci	2	0,0	6	0,0	2	0,0
Bošnjaci	129	0,0	93	0,0	64	0,0
Bugari	-	-	3	0,0	2	0,0
Crnogorci	65	0,0	29	0,0	36	0,0
Česi	38	0,0	28	0,0	39	0,0
Grci	-	-	-	-	-	-
Mađari	120	0,0	108	0,0	88	0,0
Makedonci	67	0,0	51	0,0	45	0,0
Nijemci	16	0,0	26	0,0	28	0,0
Poljaci	9	0,0	9	0,0	9	0,0
Romi	204	0,1	125	0,1	925	0,8
Rumunji	-	-	5	0,0	7	0,0
Rusi	3	0,0	12	0,0	14	0,0
Rusini	4	0,0	28	0,0	21	0,0
Slovaci	10	0,0	10	0,0	11	0,0
Slovenci	185	0,1	131	0,1	85	0,0
Srbi	4.103	3,1	2.408	1,9	2.196	1,9
Talijani	4	0,0	9	0,0	15	0,0
Turci	-	-	-	-	-	-
Ukrajinci	7	0,0	11	0,0	1	0,0
Vlasi	-	-	1	0,0	22	0,0
Židovi	4	0,0	9	0,0	2	0,0
Ostale narodnosti	24	0,0	82	0,0	79	0,0
Nacionalno neopredijeljeni	3.956	3,0	1057	0,8	318	0,2
Jugoslaveni	1.624	1,2	-	-	-	-
Regionalna pripadnost	50	0,0	2	0,0	10	0,0
Nepoznato	1.130	0,8	489	0,3	123	0,1
Ukupno	129.907	100,0	124.467	100,0	115.584	100,0

Tablica 4. Etnička struktura stanovništva u Koprivničko-križevačkoj županiji 1991., 2001. i 2011.

Izvori: Popis stanovništva 1991., Dokumentacija 881, Zagreb: Državni zavod za statistiku, 1992; Popis stanovništva 2001., Državni zavod za statistiku, 2002. Popis stanovništva 2011., Zagreb: www. Državni zavod za statistiku, 2013.

Kalinovac, Kalnik, Koprivnički Ivanec, Novo Virje, Podravske Sesvete, Sveti Petar Orehovec. Od nacionalnih manjina, *Srbi* imaju najveći udjel u općini Rasinja 16,31 %, zatim u općini Sokolovac 12,88%, Novigrad Podravski 3,59%, Koprivnički Bregi 1,34%, zatim u gradovima Križevci 2,09%, Koprivnica 1,69. Od ostalih nacionalnih manjina, *Romi* koji su brojnijih od ostalih, najviše su zastupljeni u slijedećim općinama: Đurđevac (3,74%), Drnje (4,46%), Hlebine (1,99%), Legrad (1,03%), Molve (1,19%), Peteranec (7,06%), Rasinja (2,42%).

Koliko su Mađari zastupljeni u gradovima i općinama Koprivničko-križevačke županije u posljednjem popisu stanovništva 2011. godine?

Od gradova, Mađari su u malom broju zastupljeni u *Koprivnici* i *Križevcima*, dok su u općinama Mađari slabo zastupljeni a registrirani su u slijedećim općinama: *Gola*, *Gornja Rijeka*, *Kloštar Podravski*, *Legrad*, *Novigrad Podravski*, *Novo Virje*, *Podravske Sesvete*, *Rasinja*, *Sveti Ivan Žabno*, *Virje*.

Tablica 5. Broj i udio Mađara po gradovima i općinama Koprivničko-križevačke županije (Popis 2011.)

Gradovi	Broj	Udio %	Ukupan br. st. grada/općine
Đurđevac	2	0,2	8.264
Koprivnica	41	0,13	30.854
Križevci	16	0,08	21.122
Općine			
Gola	6	0,25	2.431
Kloštar Podravski	3	0,09	3.306
Legrad	10	0,45	2.241
Novigrad Podravski	1	0,03	2.872
Novo Virje	1	0,08	1.216
Podravske Sesvete	1	0,06	1.630
Rasinja	4	0,12	3.267
Sveti Ivan Žabno	1	0,02	5.222
Virje	2	0,04	4.587
Ukupno	88	0,08	115.584

Izvor: Popis stanovništva 2011., www.dzs.hr.

ispitanika o statusu Mađara u Koprivničko-križevačkoj županiji u vremenu intervjuiranja, kao i usporedbu sa njihovom društvenom pozicijom u socijalizmu te pitanja o perspektivi ove nacionalne manjine u poslijeratnom razdoblju kao i period Drugog svjetskog rata. Istraživače je posebno zanimalo kako je svakodnevica Mađara iz tih različitih vremenskih razdoblja, društvenih poredaka i događanja, utjecala te kako i dalje utječe na njihov nacionalni identitet i očuvanje nacionalne zajednice u županiji i u Hrvatskoj. Kao oznake za kazivače koristimo njihove *inicijale, godinu rođenja i naselje u kojem žive*, za što su kazivači dali svoj pristanak. Identitetski markeri Mađara na području Koprivničko-križevačke županije uvelike su određeni zbivanjima koja su se dogodila u prošleme, dvadesetom stoljeću. Dvadeseto stoljeće odredilo je ponajviše današnji odnos Mađara prema njihovoj evangeličkoj vjeroispovijesti u Legradu, prema jeziku, prema vlastitom podrijetlu, prema susjednoj Mađarskoj i u konačnici prema vlastitoj nacionalnosti. Svaki od ovih aspekata razmotrit ćemo posebno, ponajprije na temelju iskaza petero kazivača s područja nekadašnje općine Koprivnica i s područja nekadašnje općine Đurđevac, iz naselja u kojima su Mađari nekada činili značajnu manjinu, a u jednom periodu i većinu stanovnika.

5.1. Međunacionalni odnosi, suživot, vjeroispovijest

Međuvjerski i međunacionalni odnosi u Legradu bili su dugo iza naseljavanja Mađara na to područje napeti. Razlozi tome vrlo vjerojatno leže i u povijesnim okolnostima kada su Mađari držali Međimurje i Legrad iako su većinsko stanovništvo činili Hrvati. Čini se da jedan dio Mađara na tome području u ranoj dobi i djetinjstvu usprkos činjenici što su živjeli zajedno s Hrvatima nisu poznavali hrvatski jezik. Kazivač J. A. rođen je 1943. godine u Legradu i prisjeća se kako su »*svi Mađari u Legradu bili evangelici. Iako smo se međusobno uvažavali, evangelici su išli u polje kada su bili neki rimokatolički blagdani. U nekadašnje vrijeme nisu bili zamislivi brakovi između Hrvata rimokatolika i Mađara evangelika. Uvijek je bilo peckanja u vezi s vjerom, ali nije bilo dubljih nesporazuma. Mađari su svi stanovali u jednom dijelu Legrada, u ulici Šandora Pötefija i ako su Hrvati stanovali u toj istoj ulici, znali su mađarski dok ostali Hrvati u Legradu nisu znali ni riječ mađarskog.*« Na ždalanskom terenu nacionalni identitet nije uhvatio korijena. Stanovnicima Ždala od uspostave naselja mađarski je bio materinji

EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE-INTERVJUI

Metodologija

Intervjui s Mađarima provedeni su u slijećećim naseljima Koprivničko-križevačke županije: *Koprivnica, Legrad* i *Ždala*. Istraživanje je provedeno 2016. godine, a korišteni su kvalitativni polustrukturirani intervjui. Kontakt sa intervjuiranima je uspostavljen posredstvom Zajednice Mađara Koprivničko-križevačke županije što je istraživačima olakšalo ulazak u zajednicu i amortiziralo eventualno nepovjerenje koje je inače prisutno početkom istraživanja, a posebno kod onih skupina koje imaju specifičnu poziciju u makro/mikrosocijalnom

ambijentu, a što svakako vrijedi za manjinsku mađarsku populaciju u Hrvatskoj. Ukupno je intervjuirano 5 ispitanika, prema spolu 2 žena i 3 muškarca rođeni između 1943. godine i 1969. godine.³⁷ Pitanja iz intervjua obuhvatila su poznavanje

³⁷ Kazivači su bili M.B., r.1953.g., Ždala, I.K., r.1959. g., Velika Pisanica, sada Koprivnica, J. A., r. 1943.g., Legrad, Ž.Z., r. 1959.g., Osijek (sada Ždala) i P.P., r 1969.g., Ždala.

jezik, ali su se uglavnom izjašnjavali kao Hrvati. Potrebno je istaknuti i činjenicu da je početkom 20. stoljeća (1907.) postojala osnovna škola na mađarskom jeziku u Ždali.³⁸ Fluidnost nacionalnog identiteta, o čemu svjedoče popisi iz 1900. i 1910. (u kojima su se mještani Ždale prvi iskazali kao Mađari, a potom kao Hrvati) ukazuje na to da je prekodravski prostor specifičan teritorij u kojem zbog blizine Mađarske i povezanosti s obližnjim naseljima u Mađarskoj, kao i zbog dugotrajne crkvene povezanosti sa župom u Brežnici, nacionalnost i materinji jezik nisu podudarni. Izmiješanost stanovništva mađarskog i hrvatskog podrijetla prisutna je bila s obje strane granice.³⁹ Mađari u Hrvatskoj su pripadnici Reformirane kršćanske crkve (kalvini), pripadnici Evangeličke (luteranske) crkve i pripadnici Rimokatoličke crkve. Na području Legrada Mađari su uglavnom pripadnici evangeličke crkve. Prema popisu stanovništva iz 1890. godine, na području Legrada ih je tada od ukupno 2798 stanovnika bilo 385. Mađari su vodili evangeličku crkvu u Legradu te je do 1995. službeni jezik na bogoslužju bio mađarski. Dugogodišnji legradski svećenik bio je Imre Szanto, a nakon njega dolazi iz Njemačke Marijan Šporčić, koji 2009. napušta službu svećenika. Na njegovo mjesto 2009. dolazi vikarica Saša Sabol koja nakon predanog rada u Crkvenoj općini Legrad dobiva podršku od prezbitera koji je preporučuje na ordinaciju za svećenicu. Svećenica Saša Sabol 2013. prelazi u zagrebačku crkvenu općinu, a na njeno mjesto, na rok od dvije godine, dolazi svećenik Jakov Mrčela (legradsku župu vodi do svojeg umirovljenja 2015.). Sadašnja voditeljica župe je svećenica Davorka Horvat.⁴⁰ U Legradu postoji evangeličko groblje na kojem se uglavnom pokapaju pripadnici mađarske nacionalnosti. Opis pojedinih običaja kod evangelika u Legradu dao je J. A., legradski evangelik: *»U našoj evangeličkoj vjeri ne postoje sveci. Obred je vrlo jednostavan kao i pastorova odjeća. Naši svećenici se žene, a i žene mogu biti svećenice. Misa je na narodnom jeziku oduvijek, dakle na mađarskom jeziku. Kod nas ne postoje ni krizma ni firma. Samo krštenje i pričest. Kada sam išao u 6. ili 7. razred osnovne škole primio sam prvu pričest u našoj crkvi. Kod nas nema Zdravo Marije, ali postoji Oče naš koji se razlikuje od Oče naš na hrvatskom jeziku. Praznici su Nova Godina, Veliki petak, Uskrs (dva dana), Duhovi, Tijelovo, Božić (dva dana) i Svi Sveti. Kod nas nema ispovjedi svećeniku.«* Dakle, upravo kao i u Velikoj Pisanici, Brekinskoj i pojedinim mađarskim naseljima u Baranji gdje je osnovni razlikovni element između Hrvata i Mađara osim jezika i vjeroispovijest (Hrvati su rimokatolici, a Mađari su reformirani kršćani), tako i u Legradu Mađari predstavljaju manjinsko stanovništvo koje se u prošlosti razlikovalo jezikom i vjeroispoviješću od većinskog naroda, dok je do danas uglavnom ostala sačuvana vjeroispovijest kao temeljni element identiteta. U Ždali je situacija drugačija. Mještani Ždale su rimokatolici i imaju svećenika koji održava službu na hrvatskom jeziku. Međutim, iz Mađarske ponekad dolazi svećenik koji drži misu na mađarskom jeziku. Spuštanjem željezne zavjese mađarski župnici rijetko su dolazili u Ždalu, tako da je 1964., prvi put nakon Drugoga svjetskog rata, održana misa na mađarskom (održao ju je župnik Plebanos iz Udvorhely).⁴¹ U lokalnim zajednicama Koprivničko-križevačke županije, mreža socijalnih veza uključivala je pripadnike različitih nacionalnih zajednica i etničkih skupina, sa donekle prisutnim animozitetima, od koji se neki imali strukturalnu dimenziju. To znači da nisu obilježeni slučajnim incidentima nego su animoziteti bili prisutni na relaciji Mađari-domicilno hrvatsko etničko stanovništvo i na relaciji evangelički-katolici. Religijska i nacionalna različitost, što je uključivalo različite simbole, običaje, groblja na kojima su se pokapali, folklor, pjesme, jezik i duga obilježja nacionalnih i vjerskih identiteta, uzrokovala su povremene nesporazume i netrpeljivost, što je narušavalo uspostavljeni suživot u naseljima ove županije.

³⁸ Ivan BALTA, *Julijanska akcija u Slavoniji*, Zagreb: Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika Hrvatske 2006, str. 166.

³⁹ U mađarskom mjestu Berzence (Brežnici) postojala su hrvatska prezimena Husić, Šaleković, Filipović i Novaković koja su u ove krajeve došla najvjerojatnije u vrijeme osmanske opasnosti, dok u Ždali prevladavaju mađarska prezimena poput Bečeheli, Foruglaš, Šomodi, Šimeg, Toth, Kovač, Varga, Sinjeri (koji su došli iz mađarske pokrajine Senjer pa su ih prilikom dolaska u Hrvatsku zapisali kao Sinjeri (prezime) iako oni svi nose svoja nekadašnja prezimena kao nadimke – Zambo, Kišjoži, Gaši, Koroli).

⁴⁰ <http://www.echr.hr/crkvene-opcine/legrad>.

⁴¹ S. TIŠLJARIĆ, *Moja Ždala*, Koprivnica 1995, str. 62.

5.2. Pograničje: iskustva Mađara s ove strane granice

U vrijeme zajedničke države (Austro-Ugarske Monarhije) granice između Hrvata i Mađara nije bilo. Na slobodno kretanje ukazuje i činjenica da su mještani Ždala odlazili u crkvu u mađarsku Brežnicu. Osim toga, mještani podravske i prekodravske naselja odlazili su zbog obrađivanja zemljišta na područje današnje Mađarske, baš kao što su i Mađari iz mađarskih sela odlazili na prostor današnje Hrvatske gdje su imali svoje posjede. Nakon uspostave Kraljevine SHS stvari su se donekle promijenile, ali je svejedno bilo moguće posjedovati zemlju i s jedne i s druge strane granice. Međutim, nakon Rezolucije Informbiroa 1948. granica je praktički preko noći zatvorena. Stanovnici Legrada, i Hrvati i Mađari, imali su vinograde i zemljišta na Legradskom brdu koje se nalazilo u susjednoj Mađarskoj, a interesantna je činjenica da je i željeznička stanica Legrad bila smještena ispod Legradskog brda u Mađarskoj. Na Dravi se kod Legrada nalazila skela koja je prevozila Hrvate i Mađare sjedne strane Drave na drugu. Otac J. A. imao je veliki pašnjak, vinograd i voćnjak na Legradskom brdu. *»Budući da su kontakti s Mađarskom bili svakodnevni, brat od djeda po mami oženio se u Mađarskoj i otišao živjeti onamo, nedaleko granice. Nakon 1945. godine preko se moglo prijeći samo s osobnim iskaznicama za one koji su imali zemlju. Godine 1948. se granica zatvorila i svi kontakti između Hrvatske i Mađarske bili su prekinuti. U trenutku kad su odnosi bili prekinuti tata je slučajno bio preko i obrađivao vinograd i onda su ga tek nakon tri dana pustili kući. Od tada pa sve do 1965. u Mađarsku se nije moglo. Nakon toga uvedene su pogranične propusnice pa smo s njima mogli ići do 20 kilometara u unutrašnjost Mađarske. Tako smo vlakom išli kod rođaka. Otac je želio posjetiti i našu zemlju na Legradskom brdu. Kada smo došli do mjesta gdje je bila ta zemlja, otac se rasplakao. Sve je bilo zaraslo, a od klijeti su ostale samo grede. Ni mađarski Mađari nisu obrađivali to napušteno zemljište jer su bili veliki porezi na alkohol.«* Iz iskaza je vidljivo da su stoljetne veze koje su bile karakteristične za ovaj dio Podravine bile nasilno prekinute i da su Mađari koji su živjeli u Hrvatskoj uz granicu izgubili svaki kontakt s najbližim rođacima s druge strane Drave. Osim toga, zemlja koju su stanovnici Legrada posjedovali s mađarske strane Drave postala je potpuno beskorisna budući da je nisu mogli obrađivati. Isto se dogodilo i s mađarskom zemljom u Hrvatskoj. Još je besmislenija (što se tiče granice) bila situacija u Prekodravlju, gdje granicu nije činila rijeka Drava već kanal i polja. Tamo je prema kazivanju P.P iz Ždala granica bila vrlo »tvrda«. *»Ljudi su imali prijeko, u Mađarskoj, zemlju i granicu su prelazili sve do 1948. godine. Nakon 1948. zemljište uz samu granicu je bilo tako zapušteno tako da se nije vidjelo preko. Jedino je sama granična linija bila izorani pojas zato da bi se vidjeli tragovi prebjega. Kad je granica postala manje tvrda, mogli smo 12 puta godišnje ići u Mađarsku, a oni su mogli nama doći dva puta godišnje.«* Dakle, granično područje je namjerno zapušteno zato da bi bio otežan pristup potencijalnim prebjecima. Tijekom povijesti Prekodravlje, a posebno Ždala, je bilo orijentirano na Mađarsku. P. P. kazuje *»kako je prvi veći grad u Mađarskoj od Ždala udaljen samo 12 kilometara, dok su Molve, prvo veće mjesto u nekadašnjoj đurđevačkoj općini, udaljene čak 17 kilometara«*. Mađari su tek nakon pada berlinskog zida počeli migrirati u Ždalu, pa su tako pojedine Mađarice doselile u Ždalu radi sklapanja braka. Danas u Ždali živi svega nekoliko osoba mađarske nacionalnosti, ali gotovo svi žitelji poznaju mađarski jezik. Za razumijevanje značaja i važnosti granice i blizine granice u slučaju Mađara u Koprivničko-križevačkoj županiji, potrebno je valorizirati ono što K. Czyzewski naziva etosom pograničja. U interpretaciji ovog autora, granice u Europi su imale različite oblike i funkcije. One su se povlačile da bi dijelile, zastrašivale i izolirale, štitile i povezivale⁴².

5.3. Jezik i identitet

Mađarski jezik se u ovim krajevima daleko slabije sačuvao negoli u istočnoj Slavoniji i Baranji gdje i danas postoje etnički kompaktna, čista mađarska naselja. Mađarski jezik na prostoru Koprivničko-križevačke županije predstavlja posebnu inačicu mađarskog koja se ne podudara s mađarskim standardnim jezikom. Kroz gotovo jedno i pol stoljeće (a u slučaju Legrada i više od tri stoljeća), od kada Mađari žive na spomenutom području, otuđili su se od ostalih Mađara koji žive u Mađarskoj. Uporaba mađarskog jezika na spomenutom području u najboljem je slučaju ograničena na privatnu domenu (obitelj,

⁴² Krzysztof CZYŻEWSKI, *Etos Pogranicza*. Beograd: Biblioteka XX vek, 2008.

prijatelje, slobodne aktivnosti i slično), iako se niti na toj razini ne prakticira u svim situacijama. Naime, prodiranje hrvatskog jezika u područja ranije rezervirana uglavnom za mađarski jezik, znatnije se pojačalo u razdoblju nakon Drugoga svjetskog rata, odnosno u vremenu prvih nacionalno miješanih brakova. Dakle, može se reći da se mađarski jezik kod Mađara doseljenih u spomenuto područje više ne razvija, a u njihov jezik ulaze riječi iz jezika većinskog naroda. Kazivač J. A. iz Legrada prisjeća se kako do osnovne škole uopće nije znao hrvatski jezik. »*Bio sam slomio ruku 1947/1948. ali nisam znao ni riječ hrvatski. Roditelji su me odveli u bolnicu u Koprivnicu i rekli mi da moram ostati u bolnici, a ja sam se derao da ne želim ostati jer ništa ne razumijem te Hrvate. Tek u šestom razredu sam dobro naučio hrvatski.*« Činjenica je da su prema pisanju Jenő (Laposi) Hallera, svi evangelici 1912. govorili međusobno mađarskim jezikom, a rijedak je bio i onaj Hrvat koji mađarski ne bi znao⁴³. Danas J. A. slabije poznaje svoj materinji jezik koji je zanemario od hrvatskog tako da i s rođacima razgovara na hrvatskom jeziku. Zahvaljujući činjenici što je jedno vrijeme radio u Mohacsu u Mađarskoj J. A. je obnovio svoj materinji jezik, ali nažalost nema mogućnosti ni sa kim razgovarati tim jezikom, budući da ga ni Mađari u Legradu više ne poznaju. J. A. je svjestan da ne poznaje dovoljno dobro stručne izraze u mađarskom standardnom jeziku: »*Jezik kojim govorim je ono što sam koristio u svakodnevnoj komunikaciji tako da ne bih mogao prevoditi.*« Budući da se na legradskom području svega desetak osoba izjašnjava govornicima mađarskog jezika kao materinjeg, jezik je ondje u izumiranju. U Ždali su svi mještani do osamdesetih godina prošloga stoljeća govorili mađarskim jezikom u svakodnevnoj komunikaciji. P. P. se prisjeća da je svakodnevni jezik komunikacije između njega, roditelja, braće i sestre bio mađarski. »*Najstarija je sestra, kao mala, govorila samo mađarski i onda je sa četiri godine zbog žutice završila u bolnici u Koprivnici, a da nije znala ni riječi hrvatski. Poslije toga roditelji su odlučili da će nas prvo naučiti hrvatski, a ne mađarski. Razgovorni jezik je bio mađarski, a hrvatski je bio službeni jezik. Svi zahtjevi i sve zapovjedi bile su dakle izdavane na hrvatskom jeziku i svi smo znali kada bi se nešto reklo na hrvatskom da se to mora obaviti. S braćom i danas komuniciram na mađarskom.*« Nekoć su djeca zato da bi se snašla u školi gdje se službeno govorilo hrvatskim jezikom, prvo polazila predškolu gdje su učila hrvatski jezik jer ga do šeste godine nisu poznavala. Slično je bilo i u 19. stoljeću. Tako školski odbor iz Ždala 19. lipnja 1893. šalje zamolbu u županijsku oblast u Bjelovaru da sva djeca iz Ždala polaze dvije godine prvi razred osnovne škole jer ne znaju govoriti hrvatski, nego se u školi služe mađarskim. Molba je odobrena pa su djeca polazila godinu dana pripralni razred da nauče hrvatski.⁴⁴ P. P. se prisjeća kako su Ždalčani igrali nogomet osamdesetih godina prošloga stoljeća i da su tada namjerno međusobno razgovarali mađarskim jezikom kako ih članovi suparničke ekipe ne bi razumijeli. »*Bilo je i obrnuto. Kad bismo bili u Mađarskoj razgovarali smo hrvatski. Bio je to neki inat.*« Spominjani inat javljao se i u vrijeme nakon mađarske okupacije Prekodravlja 1941. »*Mađari su okupirali ovaj naš dio 1941. godine. Onda se još i u Goli govorilo mađarski. Tada su uveli mađarski jezik kao službeni, a zabranili upotrebu hrvatskog jezika. Nakon tri tjedna svi su govorili samo hrvatski, čak i oni koji nikad do tada nisu međusobno razgovarali hrvatski.*« Da je mađarski bio raširen u Prekodravlju, svjedoči P. P. kad spominje da se »*mađarskim govorilo i u Gotalovu i u Goli*«. Gotalovačka imanja bila su na brdima oko Zakanyija pa su Gotalovčani svakodnevno komunicirali s mađarskim susjedima. Danas se mađarski još govori samo u Ždali, a prema Pavešićevoj procjeni, jezik govori između 60 % i 70 % mještana Ždala. Ipak, činjenica je da gotovo nitko od tamošnjih mještana ne zna pisati ili čitati mađarski jezik. U vrijeme osnivanja Zajednice Mađara u Koprivnici, iz te su Zajednice tražili učiteljicu u Ždali Ž. Z. iz Baranje da predaje mađarski evangeličkoj djeci u Legradu, što je učiteljica prihvatila uz dogovor da se financira i nastava mađarskog u Ždali. »*Problem je bio u tome što se djeca, baš kao i većina njihovih roditelja, ni u Legradu ni u Ždali nisu izjašnjavala kao Mađari. Poučavanje mađarskog u Legradu je zamrlo, a u Ždali se nastavilo do današnjih dana.*« Ž. Z. kazuje da postoji igraonica koju pohađa 15 od 20 učenika. Mađarski jezik u Ždali predstavlja arhaičan oblik mađarskog, vrlo rijetko sačuvan, interesantan i Mađarima u Mađarskoj. Iako već gotovo stotinu godina ne postoji Austro-Ugarska, stanovnici Ždala uspjeli su sačuvati mađarska imena naselja u Hrvatskoj, pa tako Đurđevac nazi-

⁴³ J. (Laposi) HALLER, *Povijest Legrada*, Legrad 2016., str. 145.

⁴⁴ S. TIŠLJARIĆ, *Moja Ždala*, Koprivnica 1995, str.

vaju SzentGyörgyvar, Koprivnicu Kopronec, Križevce Körös, Virje Virge, Čakovec Csakartun, Novigrad Ujvar, a Bjelovar Belavar. Ž. Z. poučava djecu književni mađarski jezik kakav se govori u Mađarskoj, a pokrenula je i plesnu skupinu koja pleše ždalanske plesove, koji su zapravo starinski mađarski plesovi. Zanimljiva je činjenica da na tim smotrama folklora koje organiziraju Mađari, Ždalanci rado sudjeluju. »*Mi imamo pjesme kako su se pjevale prije 100 godina, a zapisujemo ih na način kako ih govorimo. Osim toga, mi mađarski govorimo kao materinji, a pripadnici manjine ne poznaju svoj jezik, što smo vidjeli na tim folklornim susretima*« – kazuje P. P. Činjenica je da se u općini Gola 2011. godine svega šest osoba izjasnilo da im je materinji jezik mađarski.⁴⁵

Jezik i nacionalni identitet su u uskoj vezi, a jezik nacionalne zajednice je vrlo često posljednja brana pred asimilacijom. Za nacionalne manjine karakteristična je najčešće višejezičnost, pomoću koje njezini pripadnici, s jedne strane čuvaju vlastiti nacionalni identitet, a s druge se integriraju u postojeće društvo u kojemu zauzimaju manjinsku poziciju. Kako ističe R. Bugarski, višejezičnost je čak neophodna nacionalnim manjinama »kao pravo rješenje u procjepu između asimilacije i getoizacije.«⁴⁶ U slučaju Mađara u Koprivničko-križevačkoj županiji, jezik nije presudni niti najvažniji činilac nacionalnog identiteta. Za razliku od Baranje, ovdje je mađarski jezik slabije sačuvan, a razlozi su malobrojnost Mađara i nepostojanje naselja sa mađarskom etničkom većinom. Na postupno smanjenje uloge mađarskog jezika u ovoj zajednici utjecali su mješoviti brakovi, što je vodilo ka dominaciji hrvatskog jezika. Ipak, da je nešto od jezičnog fonda mađarskog jezika očuvano, pokazuju neke situacije iz njihove svakodnevice. Tako intervjuirani navode da su na nogometnim utakmicama međusobno govorili mađarski da ih suparnici ne bi razumjeli. Jezik se u ovom slučaju pokazuje kao sredstvo komunikacije sa 'svojima' i ciljane ekskomunikacije onih 'drugih'. Zanimljivo je da su Mađari iz Koprivničko-križevačke županije prilikom posjeta Mađarskoj govorili hrvatskim jezikom, što opet ukazuje na već pomalo hibridni identitet Mađara iz ove županije. U samo jednom naselju (Ždala), još uvijek se djecu poučava na mađarskom jeziku.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Nakon višestoljetnog prebivanja Mađara na području Podravine nacionalni identitet kod Mađara u velikoj se mjeri izgubio. Jezik i vjeroispovijest (u ovom slučaju evangelička) jedini su elementi koji čuvaju nacionalni identitet Mađara na prostoru Koprivničko-križevačke županije. Religijska i nacionalna različitost u Koprivničko-križevačkoj županiji, u nekim razdobljima i situacijama pogodovala je aktiviranju netrpeljivosti i animoziteta, najviše na relaciji Hrvati-Mađari i katolici-protestanti. Gubitak identiteta, ali i općenito depopulacije hrvatskog sela svjesni su i kazivači, kako oni koji su svoje prvotno mjesto stanovanja promijenili, tako i oni koji su od rođenja ostali na istom mjestu. Asimilacija Mađara na području Podravine intenzivno je započela nakon Drugoga svjetskog rata, odnosno u vrijeme kada su Mađari promatrani kao suradnici nekadašnjih okupacijskih vlasti. Biti Mađar u poslijeratnoj Jugoslaviji nije bilo povoljno iako je bilo znatno povoljnije nego biti Nijemac. Odnosi s Mađarskom su prekinuti nakon 1948. godine i uspostave tzv. Željezne zavjese. To je dodatno oslabilo nacionalni identitet Mađara u Podravini. U kasnijoj fazi socijalizma šezdesetih i sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća Mađari na spomenutom teritoriju su prestali pokazivati interes za očuvanje vlastitog jezika. Tako je vrlo mali broj Mađara poučavao svoju djecu mađarskom jeziku, a u školama poučavanje jezika nije bilo organizirano. Izuzetak je bilo selo Ždala gdje se jezik sačuvao isključivo zahvaljujući blizini Mađarske i činjenici da su svi stanovnici Ždala, koji su gotovo svi po nacionalnosti u poslijeratnoj Jugoslaviji bili

Tablica 6. Broj govornika mađarskog jezika kao materinjeg 2011. na području grada Koprivnice, općine Gola i općine Legrad

Općina/grad	Broj govornika mađarskog jezika kao materinjeg 2011. godine
Koprivnica	32
Gola	6
Legrad	10

⁴⁵ www.dzs.hr.

⁴⁶ Ranko BUGARSKI, *Jezici u potkrovlju*. Beograd. Biblioteka XX vek. 2016., str. 240.

Hrvati, govorili mađarskim jezikom. U Legradu se nacionalni identitet izgubio, a broj djece koja su nakon osamostaljenja Hrvatske pohađala fakultativnu nastavu mađarskog jezika svake se godine smanjivao. U Ždali i danas učenici pohađaju nastavu mađarskog jezika. S obzirom na sve manji broj osoba koji se izjašnjavaju kao Mađari, očito je da je asimilacija uzela maha kod mađarske nacionalne manjine na ovome području. Činjenica da niti u jednom naselju Koprivničko-križevačke županije Mađari ne čine većinsko stanovništvo sasvim sigurno ne pridonosi očuvanju identiteta. Perspektiva očuvanja jezika postoji još samo u Ždali, ali i to će zavisti o tome da li će mlađe generacije i dalje pohađati nastavu mađarskog jezika u tamošnjoj školi. Granica između Mađarske i Hrvatske u različitim vremenima i državama imala je drugačije značenje, a etos pograničja bio je, u zavisnosti od tih prilika, činilac diobe ili spajanja ljudi na ovom prostoru i šire. Sjećanje i pamćenje Mađara u Podravini i dalje je važan činilac njihovog identiteta, iako je asimilacija već u znatnoj mjeri smanjila broj onih koji se tako izjašnjavaju. Malobrojnost pripadnika ove nacionalne zajednice najvažniji je razlog slabljenja njihovog nacionalnog identiteta, što najbolje pokazuje usporedba sa Baranjom, u kojoj je mađarska nacionalna zajednica, u istom sociopolitičkom prostoru, znatno vitalnija i organiziranija.

SUMMARY

In this paper based on empirical research (half-structured interviews) the authors analyse the topic of national identity of Hungarians in Koprivnica-Križevci County in correlation with recollection and memory of the everyday life during longer periods. As in the case of Croatia, the analysis of the last three censuses of Koprivnica-Križevci County indicated huge changes in ethnic structure caused by war conflicts, which led to cognition that the number of ethnic Croats in the total population increased, whereas the number and proportion of national / ethnic minorities decreased. Hungarians were not significantly represented in this county, and the low number of members of this national community also gradually decreased within the last three censuses in Croatia. In the last three censuses the number of Hungarians indicated a gradual decrease, from 120 in the 1991 census, followed by 108 in the 2001 census to the total number of 88 registered in the last census from 2011. This number does not represent statistically relevant ethnic population in those censuses. In the scope of empirical research conducted by the Institute for migrations and nationalities (Zagreb), half-structured interviews with five informants were carried out in settlements located in Koprivnica-Križevci County. Informants were members of the Hungarian national minority in the following settlements: Koprivnica, Legrad, Ždala. The informants were two women and three men between forty-seven and seventy-three years of age. Everyday life of Hungarians during socialist regime did not to a significant extent differ from everyday life of other national communities in this part of Croatia, including the major ethnic – Croats. The same can be stated about the achievements in the respective period, which was also not specific and significantly different in terms of national marker among total population. When it comes to communication and social interaction, coexistence of Croats and Hungarians was internalized value for major part of the population, which was also confirmed by the answers that the informants provided within the conducted interviews. To a large extent good relations between Croats and Hungarians, as well as other national communities or those without national destination, were manifested in local communities as network of primary social connections (neighbourhood, friendship, marriage and generation liaisons etc.). Recollection and memory of members of the Hungarian national minority in the county, in relation to Hungarians in Croatia, represents an important part of their national identity and the most important factor in prevention of assimilation.